

Avrupa Birliğinde Uygulanan Koruma Yaklaşımları ve Türkiye’de Korunan Alanların Yasal Statü ve Kategorilerle İncelenmesi

Conservation Approaches Implemented in the European Union and an Examination of the Legal Status and Categories of Protected Areas in Türkiye

Fadime ALTINKAYA^{1*}, Gamze KARADAŞ², Nuriye SAY³, Martyna KAMINSKA⁴, Bengi YAPTATEREK³

¹İstanbul Kent Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul

²Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Adana

³Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Adana

⁴University of Life Sciences in Poznań, Faculty of Agriculture, Horticulture and Bioengineering, Poland

Eser bilgisi/Article info

Derleme/ Review

DOI: 10.17474/artvinofd.1732605

*Sorumlu yazar/Corresponding author

Fadime ALTINKAYA

e-mail: fadime.altinkaya@kent.edu.tr

Gönderilme tarihi/Submission date

02.07.2025

Kabul tarihi/Acceptance date

13.03.2026

Yayımlanma tarihi/Publication date

13.04.2026

Anahtar kelimeler:

Korunan alanlar

Koruma statüleri

Çevre yönetimi

Korunan alan kriterleri

Keywords:

Protected areas

Protection statuses

Environmental management

Protected area criterias

Öz

Yaşanabilir bir çevre oluşturmak ve biyolojik çeşitliliği korumak yalnızca ulusal değil, küresel bir sorumluluktur. Bu doğrultuda dünya ülkeleri, doğal kaynakları korumaya yönelik statüler ve hedefler geliştirmiştir. Türkiye’de statüler uluslararası koruma sistemleri ile benzerlik gösterse de korunan alanların tespit, tescil, onay ve yönetim süreçlerinde sorunlar yaşanmaktadır. Aynı alanın farklı mevzuatlara göre birden fazla statüde tanımlanması ve bu statülerin farklı kurumlarca yönetilmesi, uygulamada zorluklara yol açmaktadır. Bu çalışmada, öncelikle kuramsal bir çerçeve oluşturulmuş; ardından analiz-sentez süreciyle Avrupa Birliği çevre politikalarıyla uyumlu olarak uygulanan uluslararası koruma sistemleri ile Türkiye’deki koruma yaklaşımları karşılaştırılmıştır. Üç örnek korunan alan türü olan IUCN Kategori I.b kapsamında değerlendirilen Milli Park, Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları, Ramsar Sözleşmesi kapsamında Ramsar Alanları üzerinden yasal, yönetsel ve uygulamaya dair çelişkiler tartışılmış; alanın yeri ile ilgili, alanın yapısı ile ilgili ve alanın gelişimi ile ilgili kriterler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Alanın yeri ile ilgili kriterler; büyüklük, yer (konum), ulaşım başlıklarında değerlendirilmiştir. Alanın yapısı ile ilgili kriterler; korunan alanlarda incelenecek ekolojik kriterler çerçevesinde detaylandırılmış (doğallık, tehlike altında olma, yenilenemezlik, zenginlik, azlık enderlik, bütünlük, temsil yeteneği) başlıklarında, alanın gelişimi ile ilgili kriterler ise korunan alana gelen ziyaretçilerin alanın özellik ve karakteristiğini bozmadan barındıracak tesislerin yapılması, gerekli yerlerde koruma-kullanım dengesi gözetilerek yapılan planlama çalışmaları, alanın bakımı ve temizliği ile idari ve teknik personel çerçevesinde değerlendirilmiştir. Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Yasa Tasarısı’na da yer verilerek mevcut sorunların giderilmesine yönelik sonuç ve öneriler geliştirilmiştir.

Abstract

Creating a livable environment and conserving biodiversity constitute not only a national but also a global responsibility. In this context, countries around the world have developed various statuses and targets aimed at protecting natural resources. Although the protection statuses in Türkiye show similarities with international conservation systems, significant challenges arise in the processes of identification, designation, approval, and management of protected areas. The classification of the same area under multiple statuses based on different legislative frameworks, and their management by different authorities, leads to practical difficulties. In this study, a theoretical framework is first established; subsequently, through an analysis–synthesis process, international conservation systems implemented in alignment with European Union environmental policies are compared with conservation approaches in Türkiye. Legal, administrative, and practical contradictions are discussed through three sample protected area types: National Parks evaluated under IUCN Category I.b, Wildlife Development Areas, and Ramsar Sites designated under the Ramsar Convention. These areas are assessed within the framework of criteria related to location, structure, and development. Location-related criteria include size, geographical position, and accessibility. Structure-related criteria are elaborated within the scope of ecological parameters to be examined in protected areas, including naturalness, level of threat, non-renewability, richness, rarity, integrity, and representativeness. Development-related criteria are evaluated in terms of the construction of facilities that accommodate visitors without compromising the characteristics and integrity of the area, planning practices that maintain a balance between conservation and use where necessary, as well as maintenance, cleanliness, and the provision of administrative and technical personnel. The study also addresses the Draft Law on the Protection of Nature and Biodiversity and develops conclusions and recommendations aimed at resolving existing issues.

GİRİŞ

Nüfus artışı, teknolojik dönüşümler ve kontrolsüz insan faaliyetleri, doğal ekosistemlerde ciddi tahribata yol açmakta ve biyoçeşitliliğin korunmasını giderek daha karmaşık bir yönetim sorunu hâline getirmektedir. Bu bağlamda doğa koruma politikaları, yalnızca alan ilanına dayalı yaklaşımların ötesine geçerek, hukuki, yönetsel ve stratejik bütünlüğe sahip koruma sistemlerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Avrupa Birliği çevre politikaları ile uyumlu uluslararası koruma yaklaşımlarının ve diğer ülkelerde olduğu gibi korunan alan kavramı temelinde planlanan doğa koruma politikalarının, Türkiye için de kaçınılmaz hâle geldiği görülmektedir.

Avrupa Birliği (AB), ekonomi, siyaset, sanayi, dış politika ve yurttaş haklarını kapsayan çok boyutlu bir bütünleşme yapısına sahiptir. Paris (1951), Roma (1957), Avrupa Tek Senedi (1986) ve Maastricht (1992) Antlaşmaları, üye devletleri klasik uluslararası anlaşmalardan daha sıkı biçimde birbirine bağlayan AB'nin hukuki temelini oluşturmuştur (Arat ve Türkeş, 2002). Çevre konusu, çevresel sorunların sınır aşan niteliği ve artan ekolojik tehditler nedeniyle AB bütünleşme sürecinde öncelikli politika alanlarından biri hâline gelmiştir (Çokgezen, 2007). Roma Antlaşması'nda çevreye ilişkin doğrudan bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte, AB'de çevre ve doğa koruma politikalarının sistematik bir çerçeveye kavuşması 1970'li yıllardan itibaren geliştirilen Çevre Eylem Programları (ÇEP- Environmental Action Programmes) ile mümkün olmuştur (Sarıkaya, 2004; Duru 2007). 1972 yılında kabul edilen Birinci Çevre Eylem Programı'ndan itibaren AB, çevre sorunlarına önleyici, bütüncül ve sürdürülebilirlik temelli bir yaklaşım benimsemiş; izleyen programlarda kirliliğin kaynağında önlenmesi, ekosistem bütünlüğünün korunması ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi temel hedefler olarak belirlenmiştir (Aydın ve Çamur, 2017).

Çevre Eylem Programları, AB çevre politikasının stratejik yönünü belirleyen ve bağlayıcı mevzuata yön veren temel referans çerçevesini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Kuşlar ve Habitat Direktifleri ile Natura 2000 ağı, ÇEP'ler tarafından belirlenen hedeflerin mekânsal ve hukuki uygulama araçları olarak geliştirilmiştir. 1980'li yıllardan itibaren çevresel bozulmanın kontrol altına alınmasının güçlüğüne anlaşılmaya başlanmasıyla birlikte, Avrupa Tek Senedi ve Maastricht Antlaşması aracılığıyla çevre politikası AB'nin temel politika alanlarından biri hâline getirilmiş; Çevre Eylem Programları temelinde şekillenen doğa koruma yaklaşımı kurumsal ve hukuki açıdan güçlendirilmiştir (Öztunç, 2006).

Korunan alan kavramı, farklı kurum ve araştırmacılar tarafından çeşitli yönleriyle tanımlanmıştır (Surat vd., 2014; WWF, 2021; Akdoğan, 2023; Yıldırım, 2023; Karadaş ve Yalçınkaya, 2023). Bununla birlikte, küresel ölçekte kabul gören iki temel tanım; Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) ile Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi tarafından yapılmıştır. IUCN'e göre korunan alan; "ilgili ekosistem hizmetleri ve kültürel değerlerle birlikte doğanın uzun vadeli korunmasını sağlamak için yasal veya diğer etkili yollarla tanınan, tahsis edilen ve yönetilen, açıkça tanımlanmış bir coğrafi alandır" (IUCN, 2008). Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nde ise korunan alan; "belirli koruma hedeflerine ulaşmak için belirlenen veya düzenlenen ve yönetilen, coğrafi olarak tanımlanmış bir alan" olarak tanımlanmaktadır (Convention on Biological Diversity, 1993).

Bu iki tanımdan hareketle;

- Korunan alanların tahsis, ilan ve bağlayıcı bir mevzuatla düzenlenmesi,
- Etkili bir yönetim yapısına sahip olması,
- Açık biçimde tanımlanmış koruma amaç ve hedefleri doğrultusunda planlanması gerektiği anlaşılmaktadır (Eroğlu, 2014).

Korunan alanlar, ekosistem temelli bir yaklaşımla sınıflandırılmakta; karasal, deniz-kıyı ve sulak alanlar ile Natura 2000 ağları bu kapsamda değerlendirilmektedir. Avrupa Birliği özelinde ise bu yaklaşım, Çevre Eylem Programları tarafından belirlenen hedefler doğrultusunda geliştirilen Kuşlar ve Habitat Direktifleri aracılığıyla Natura 2000 ağı üzerinden mekansallaşmaktadır.

Bu bağlamda Natura 2000 ağı, AB doğa koruma politikasının bağlayıcı ve uygulamaya dönük temel aracı niteliğindedir. IUCN korunan alan kategorileri ve UNESCO tarafından belirlenen koruma statüleri ise, AB çevre politikasının doğrudan belirleyicisi olmayıp, uluslararası düzeyde kullanılan tamamlayıcı referans sistemleri olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla AB’de korunan alanlara ilişkin yaklaşım, IUCN veya UNESCO temelli değil; Çevre Eylem Programları ve bu programlara dayalı direktifler temelinde şekillenmektedir (Aydın ve Çamur, 2017).

Türkiye’deki korunan alan sınıflandırmaları (milli park, tabiat parkı, tabiatı koruma alanı, yaban hayatı geliştirme sahası vb.) doğrudan IUCN kategorileriyle birebir örtüşmemektedir. Ancak yapılan eşleştirmelerde, Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının IUCN Kategori 1b ile belirli yönlerden benzerlik gösterdiği, ancak hukuki ve yönetsel açıdan birebir karşılık oluşturmadığı ifade edilmektedir. Avrupa Birliği’ne özgü bağlayıcı koruma statülerinin ise Natura 2000 ağı kapsamında yer alan SPA, SCI ve SAC alanları olduğu açık biçimde belirtilmektedir. Milli parklar ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları AB mevzuatına ait olmamakla birlikte, AB üye ülkelerinde IUCN kategorileri çerçevesinde tanımlanan ulusal koruma statüleri olarak uygulanmaktadır. Ramsar Alanları, uluslararası bir sözleşmeye dayalı koruma statüsü olup, Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanmakla birlikte, AB mevzuatında doğrudan tanımlanan bir korunan alan statüsü değildir. Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunmasına İlişkin Ramsar Sözleşmesi 1971 yılında kabul edilmiş; Türkiye tarafından ise 1994 yılında onaylanarak iç hukuka dâhil edilmiş ve yürürlüğe girmiştir.

Bu noktada literatürdeki çalışmaların büyük bölümü, korunan alanları ya tekil statüler üzerinden ya da yalnızca hukuki çerçeve bağlamında ele almakta; Türkiye ile Avrupa Birliği koruma sistemlerini, Çevre Eylem Programları temelli stratejik yaklaşım ile ulusal uygulamaları birlikte dikkate alan karşılaştırmalı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın özgün katkısı; Türkiye ve Avrupa Birliği’ndeki korunan alan sistemlerini, yalnızca tanımsal ya da mevzuata dayalı bir çerçevede değil; AB’de Çevre Eylem Programları tarafından belirlenen politika hedefleri ile Türkiye’deki ulusal koruma uygulamalarını, alanın yeri, yapısı, gelişimi ve yönetim süreçleri üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz etmesidir.

Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı; Avrupa Birliği’nde Çevre Eylem Programları çerçevesinde benimsenen doğa koruma yaklaşımı ile Türkiye’deki korunan alan uygulamalarını, uluslararası kabul

görmüş koruma sistemleri bağlamında karşılaştırmak ve uygulamadaki yapısal çelişkileri ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde araştırma şu sorulara yanıt aramaktadır:

1. Türkiye ve Avrupa Birliği'nde korunan alan statüleri hangi hukuki ve yönetsel temellere dayanmaktadır?
2. Seçilen koruma statüleri (Milli Park, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası (AB'de IUCN Kategori I.b – Yabani Alanlar ile benzerlik göstermektedir) ve Ramsar Alanları) uygulama ölçeğinde hangi benzerlik ve farklılıkları göstermektedir?
3. Korunan alanların tespit, tescil ve yönetim süreçlerinde ortaya çıkan sorunlar hangi yapısal nedenlerden kaynaklanmaktadır?

AB ve Türkiye'deki korunan alanların karşılaştırılmasının araştırma konusu olarak belirlenme gerekçesi; Milli Park, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası (AB'de IUCN Kategori I.b – Yabani Alanlar ile benzerlik göstermektedir) ve Ramsar Alanları statülerinin hektar bazında en geniş alanı kaplayan üç koruma statüsü olması, farklı hukuki dayanaklara sahip olmaları, farklı koruma hedeflerini temsil etmeleri ve Türkiye'de uygulamada sıklıkla aynı alan üzerinde çakışan statüler oluşturmalarıdır. Bu üç statü üzerinden yapılan karşılaştırma, mevzuat, yönetsel yapı ve uygulama süreçlerindeki uyumsuzlukların daha somut biçimde ortaya konulmasına olanak sağlamaktadır.

Sonuç olarak çalışma, Türkiye'nin uluslararası koruma yükümlülükleriyle büyük ölçüde uyumlu bir mevzuata sahip olmasına karşın, AB'de Çevre Eylem Programları temelinde şekillenen stratejik doğa koruma yaklaşımıyla karşılaştırıldığında, korunan alanların yönetiminde devam eden yapısal sorunları, Avrupa Birliği uygulamalarıyla karşılaştırmalı olarak ortaya koyarak literatüre özgün ve uygulamaya dönük bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Bu çalışmada materyal olarak AB ve Türkiye'de korunan alan kategorilerini incelemek amacıyla; AB'de korunan alanlar ile ilgili mevzuat ve yasalar Çizelge 1'de Türkiye'de korunan alanlar ile ilgili mevzuat ve yasalar ise Çizelge 2'de belirtildiği şekliyle derlenmiştir.

Çizelge 1. AB'de ve uluslararası düzeyde korunan alanlarla ilgili mevzuat ve yasalar

Yürürlüğe Girdiği Tarih ve Sayı	Yasal Düzenlemenin Adı	Avrupa Birliği (AB) Korunma Alan Statüleri
"1948"	"Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN)"	Korunan alanlarını IUCN kategorileriyle uyumlu biçimde sınıflandırır.
"1972 UNEP kuruldu"	"Dünya Mirası Sözleşmesi"	AB mevzuatı dışında ama AB tarafından tanınan statülerdir.
"79/409/EEC sayılı Yabani Kuşların Korunmasına ilişkin Direktif" "92/43/EEC sayılı Habitat Direktifi"	"Natura 2000"	Avrupa Birliği Korunma Alan statüsü içerisinde yer alır.
"1992, BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kabul edildi"	"Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi"	AB mevzuatı dışında ama AB tarafından tanınan statülerdir.
"13.11.1994 tarihinde Türkiye taraf olmuştur"	"Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Önem Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi)"	AB mevzuatı dışında ama AB tarafından tanınan statülerdir.

Not: Çizelgede belirtilen Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ve Milli Parklar, AB mevzuatına ait olmamakla birlikte, AB üye ülkelerinde de yaygın olarak uygulanan uluslararası koruma rejimleri ve IUCN korunan alan kategorileri kapsamında değerlendirilen ulusal statülerdir.

Çizelge 2. Türkiye’de korunan alanlar ile ilgili mevzuat ve yasalar

Yürürlüğe Girdiği Tarih ve Sayı	Yasal Düzenlemenin Adı
“08.09.1956 tarih ve 6831 sayılı”	“Orman Kanunu”
“22.03.1971 tarih ve 1380 sayılı”	“Su Ürünleri Kanunu”
“18.10.1982 tarihli”	“T.C. Anayasası”
“21.07.1983 tarih ve 2863 sayılı”	“Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”
“09.08.1983 tarih ve 2872 sayılı”	“Çevre Kanunu”
“09.08.1983 tarih ve 2873 sayılı”	“Milli Parklar Kanunu”
“03.05.1985 tarih ve 3194 sayılı”	“İmar Kanunu”
“01.07.2003 tarih ve 4915 sayılı”	“Kara Avcılığı Kanunu”
“13.11.1994 tarihinde Türkiye taraf olmuştur”.	“Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi)”
“08.11.2004”	“Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile İlgili Yönetmelik”
“19.07.2012”	“Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik”
“05.05.2013”	“Mesire Yerleri Yönetmeliği”
“04.04.2014”	“Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği”

Yöntem

Çalışma, karşılaştırmalı nitel araştırma çerçevesinde yürütülmüştür. Yöntem bölümünde açıkça belirtildiği gibi araştırma, belge incelemesi + ölçüt temelli karşılaştırma + analiz–sentez yaklaşımına dayalıdır. Önceden tanımlanmış kriterler setine dayalı nitel bir karşılaştırma akışında gerçekleştirilmiştir. Yöntemsel süreç Şekil 1’de gösterildiği üzere üç aşamada yapılandırılmıştır. Araştırmada nicel bir istatistiksel analizden ziyade, ölçüt temelli karşılaştırma ve yorumlamaya dayalı bir analiz–sentez süreci benimsenmiştir.

Bu çalışmada kullanılan değerlendirme kriterleri, korunan alanlara ilişkin ulusal ve uluslararası literatürde yaygın olarak kullanılan yaklaşımlar temel alınarak karşılaştırmalı model oluşturulmuştur (Kurdoğlu, 2007; Dudley vd., 2010; Yücel, 2010; Yenyurt vd., 2011; Gökalp Alica, 2012; Yeşil, 2016; Coşkun vd., 2018; Seyhan ve Demirel, 2021; Yinanç ve Sönmez, 2022; Yıldız ve Aydın, 2023; Yılmaz, 2023). Bu kapsamda yöntem, belge incelemesi, ölçüt temelli karşılaştırma ve bütüncül sentez aşamalarından oluşmaktadır. İlk aşamada, belge incelemesine dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılarak, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki korunan alanlara ilişkin yasal ve kurumsal yapı incelenmiştir. Bu kapsamda;

- Korunan alanların yasal statüsü,
- Organizasyon yapısı,
- Koruma statülerinin belirlenme biçimleri,
- Karşılaşılan hukuki sorunlar ve
- Finansal yapı başlıkları altında, öncelikle Avrupa Birliği, ardından Türkiye’deki uygulamalar değerlendirilmiştir.

Bu aşama, çalışmanın karşılaştırmalı analizine kuramsal ve hukuki zemin oluşturmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ikinci aşamasında, “analiz” kavramı; seçilen koruma statülerinin önceden tanımlanmış ölçütler çerçevesinde ayrı ayrı değerlendirilmesi, “sentez” kavramı ise bu değerlendirmelerin karşılaştırmalı olarak bütünleştirilmesi şeklinde ele alınmıştır. İkinci aşamada; karşılaştırmalı modelin tanımlanması aşaması olup Mekânsal Kriterler (Alanının Yeri), Ekolojik Kriterler (Alanının Yapısı), Yönetsel-Gelişimsel Kriterler (Alanının Gelişimi) şeklinde kurgulanmıştır.

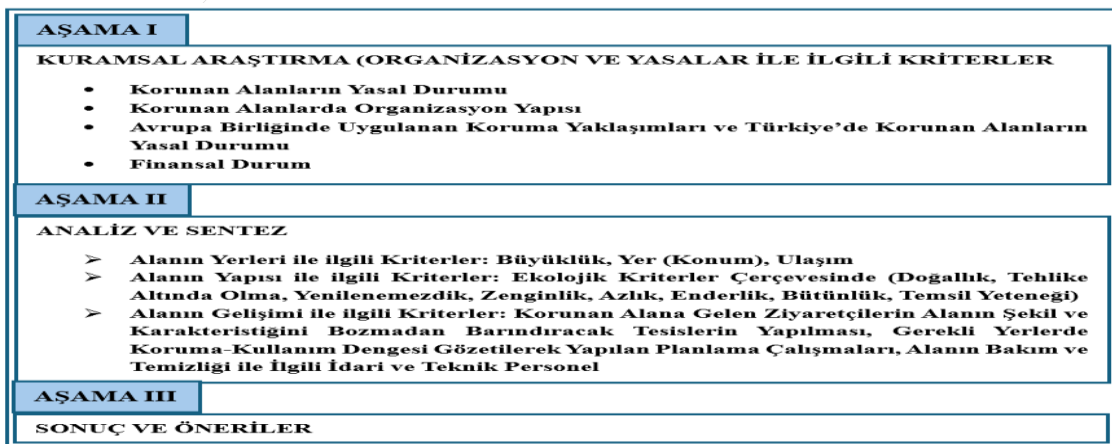
Bu üç eksen altında tanımlanan alt kriterler, hem Avrupa Birliği doğa koruma çerçevesi hem de Türkiye ulusal mevzuatı açısından ayrı ayrı analiz edilmiş; ardından karşılaştırmalı sentez yapılmıştır. Modelin mantığı şu şekilde işlemektedir:

- Mevzuat hükmü
- Koruma yaklaşımı
- Yönetim felsefesi
- Sistemik yapı göstergesi
- Karşılaştırmalı çıkarım

Bu kapsamda, AB ve Türkiye’de ortak karşılıkları bulunan, farklı yasal düzenlemelere tabi olan ve Türkiye’de üç korunan alan statüsü seçilmiştir. Bu statüler Milli Park, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası (AB’de IUCN Kategori I.b – Yabani Alanlar ile benzerlik göstermektedir) ve Ramsar Alanlarıdır. Bu statüler, karşılaştırılabilirlik ilkesini sağlamak amacıyla aynı ölçüt seti kullanılarak değerlendirilmiştir. Karşılaştırmada kullanılan ölçütler aşağıdaki ana ve alt başlıklar altında toplanmıştır:

- Alanın Yeri ile İlgili Ölçütler: Alan büyüklüğü, konum, ulaşılabilirlik
- Alanın Yapısı ile İlgili Ölçütler: Ekolojik kriterler kapsamında doğallık, tehdit altında olma durumu, yenilenemezlik, biyolojik zenginlik, enderlik, bütünlük ve temsil yeteneği
- Alanın Gelişimi ile İlgili Ölçütler: Ziyaretçi kullanımı, koruma-kullanım dengesi, planlama çalışmaları, bakım ve temizlik faaliyetleri, idari ve teknik personel yeterliliği (Yücel, 2010)

Türkiye’deki korunan alan sınıflandırmalarının IUCN kategorileriyle birebir örtüşmediği bilinmekle birlikte, yapılan eşleştirmelerde Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının IUCN Kategori I.b kapsamında değerlendirilen alanlarla benzerlik gösterdiği kabul edilmiştir. Bu eşleştirme, karşılaştırmalı analizde ortak bir referans çerçevesi oluşturmak amacıyla kullanılmıştır. Çalışmanın üçüncü aşamasında, analiz ve sentez aşamasında elde edilen bulgular yorumlayıcı bir yaklaşımla değerlendirilmiş, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki korunan alan sistemlerinin güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulmuştur. Bu aşama, bulguların politika ve uygulama düzeyinde anlamlandırılmasını amaçlayan nitel bir değerlendirme sürecidir. Sonuç ve öneriler bölümünde; korunan alanların etkin yönetimi, biyolojik çeşitliliğin korunması ve yasal-yönetimsel uyum başlıkları altında değerlendirmeler yapılmış; ayrıca Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Yasa Tasarısı bağlamında mevcut sorunların giderilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Şekil 1. Çalışmanın yöntemi akış şeması

BULGULAR

Avrupa Birliği'nde Korunan Alanların Durumu

Avrupa Birliği'nde korunan alanlara ilişkin yaklaşım, doğrudan tekil ulusal koruma statülerinin tanımlanmasından ziyade; uluslararası kabul görmüş sınıflandırma sistemleri ve bağlayıcı direktifler çerçevesinde şekillenmektedir. Bu kapsamda AB'de korunan alanlar; IUCN korunan alan kategorileri, Natura 2000 ağı, AB Biyoçeşitlilik Stratejisi ve UNESCO koruma yaklaşımları temel alınarak ele alınmaktadır.

IUCN, Avrupa Birliği'ne özgü bir mevzuat sistemi olmayıp, korunan alanları yönetim amaçları ve doğa koruma hedefleri doğrultusunda altı ana kategori altında sınıflandırmaktadır. Bu kategoriler; Kategori Ia (Mutlak Tabiat Rezervi), Kategori Ib (Yabani Alanlar), Kategori II (Milli Parklar), Kategori III (Doğal Anıtlar), Kategori IV (Habitat/Tür Yönetim Alanları), Kategori V (Peyzaj Koruma Alanları) ve Kategori VI (Sürdürülebilir Kullanım Alanları) olarak tanımlanmaktadır (Dudley ve Phillips, 2006; IUCN, 2008).

Natura 2000 ağı, Avrupa Birliği'nin doğa koruma alanındaki en temel ve bağlayıcı mekânsal politika aracıdır. Habitat Direktifi (92/43/EEC) ve Kuş Direktifi (79/409/EEC) kapsamında oluşturulan bu ağ; Özel Koruma Alanları (SAC) ve Özel Koruma Bölgeleri (SPA) olmak üzere iki ana statüden oluşmaktadır.

AB Biyoçeşitlilik Stratejisi, korunan alanların biyolojik çeşitliliğin korunması ve ekosistemlerin onarılması açısından oynadığı rolü ortaya koymakta; bu çerçevede Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi hedefleri ile uyumlu bir yapı sunmaktadır. UNESCO tarafından belirlenen Biyosfer Rezervleri ve Dünya Miras Alanları ise AB mevzuatından bağımsız olmakla birlikte, AB ülkeleri tarafından uygulanan uluslararası koruma statüleri arasında yer almaktadır.

Türkiye'de Korunan Alanların Mevcut Durumu

Türkiye'de korunan alanlara ilişkin yasal çerçeve, birden fazla yasa ve yönetmelik aracılığıyla oluşturulmuştur. Milli park kavramı ilk kez 1956 tarihli 6831 sayılı Orman Kanunu'nda yer almış; Yozgat Çamlığı Milli Parkı 1958 yılında Türkiye'nin ilk milli parkı olarak ilan edilmiştir. 1982 Anayasası'nın 63. maddesinde doğal ve kültürel varlıkların korunması anayasal güvence altına alınmıştır.

1983 yılında yürürlüğe giren 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ile Türkiye'deki korunan alan statüleri tanımlanmış; korunan alan sayıları ve kapladıkları alanlar Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından kayıt altına alınmıştır (DKMPGM, 2024). Türkiye'de korunan alanların adetleri ve yüzölçümleri Çizelge 3'te sunulmaktadır.

Türkiye'de korunan alanlara ilişkin mevzuat kronolojik olarak Çizelge 4'te, ilgili kurumlar ve yasal dayanaklar ise Çizelge 5'te gösterilmektedir. Mevcut yapı, milli parklar, yaban hayatı geliştirme sahaları, Ramsar alanları, muhafaza ormanları ve diğer statülerden oluşan çok katmanlı bir koruma sistemine işaret etmektedir.

Çizelge 3. Ülkemizdeki korunan alanların adetleri ve kapladığı alanlar

Koruma Statüsü	Alan Değeri	Alan (Hektar)	Adet
Milli Park	Ulusal	913.160	49
Tabiat Parkı	Ulusal	94.088	268
Tabiatı Koruma Alanı	Ulusal	56.397	32
Tabiat Anıtı	Ulusal	8.389	111
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	Ulusal	1.169.873	85
Ramsar Alanı	Küresel	184.487	14
Muhafaza Ormanı	Ulusal	246.447	55
Orman Parkları	Ulusal	9.638	133
Gen Koruma Ormanı	Ulusal	44.814	377
Tohum Bahçesi	Ulusal	1.520	214
Tohum Meşçeresi	Ulusal	39.124	305
Biyosfer Rezervi	Küresel	27.152	1

Not: Veriler Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından 2024 yılı itibarıyla yayımlanan güncel istatistiklere dayanmaktadır.

Çizelge 4. Korunan alanlar ile ilgili mevzuat

İlgili Yasal Düzenlemenin Adı/ Yürürlüğe Girdiği Tarih	İlgili Maddeleri
"08.09.1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu"	Md. 4,16, 23, 24, 25.
"18.10.1982 tarihli T.C. Anayasası"	Md. 43, 44, 56, 63, 169.
"21.07.1983 tarih ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu"	Md. 1, 2.
"09.08.1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu"	Md. 1, 2, 9.
"09.08.1983 tarih ve 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu"	Md. 1, 2.
"03.05.1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu"	Md. 4.
"01.07.2003 tarih ve 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu"	Md. 2.
"13.11.1994 (Türkiye'nin taraf olduğu tarih) Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme, (Ramsar Sözleşmesi)"	
"08.11.2004, Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile İlgili Yönetmelik"	Md. 1, 3, 21, 22.
"19.07.2012, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik"	Md. 1, 2, 4.
"5.5.2013, Mesire Yerleri Yönetmeliği"	Md. 1
"04.04.2014, Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği"	Md. 1, 2, 4, 27, 28.

Çizelge 5. Türkiye'de korunan alan statüleri, ilgili kurumlar ve yasal düzenlemeler

Korunan Alan Statüsü	İlgili Kurum/Kuruluş	Koruma Statüsü Verilen İlgili Yasal Düzenlemeler
Milli Park	Tarım ve Orman Bakanlığı	"09.08.1983 tarih ve 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ve ilgili Mevzuat
Tabiat Parkı		19.07.2012, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik"
Tabiatı Koruma Alanı		"01.07.2003 tarih ve 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ve ilgili Mevzuatı
Tabiat Anıtı		08.11.2004, Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile İlgili Yönetmelik"
Yaban Hayatı Koruma Sahası	Tarım ve Orman Bakanlığı	"13.11.1994 tarihli Ramsar Sözleşmesi
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası		01.07.2003 tarih ve 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu
Ramsar Alanı (Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alan)	Tarım ve Orman Bakanlığı	19.07.2012, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik"
Ulusal Öneme Haiz Sulak Alan		"08.09.1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu
Mahalli Öneme Haiz Sulak Alan		17.08.1984, Muhafaza Ormanlarının Ayrılması ve İdaresi Hakkında Yönetmelik"
Muhafaza Ormanı	Tarım ve Orman Bakanlığı	"08.09.1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu
Kent Ormanı	Tarım ve Orman Bakanlığı	05.05.2013, Mesire Yerleri Yönetmeliği"
Gen Koruma Ormanı (in-situ)	Tarım ve Orman Bakanlığı	"08.09.1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu"
Tohum Meşçeresi (in-situ)	Tarım ve Orman Bakanlığı	"08.09.1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu,
Tohum Bahçesi (ex-situ)		08.11.2006 Tohumculuk Kanunu"
Özel Çevre Koruma Bölgesi	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	"09.08.1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu
Doğal Sit		2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
(Kesin Korunacak Alan		19.07.2012, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik
Nitelikli Doğa Koruma Alanı		22.03.1971 tarih ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu"
Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı)		

Avrupa Birliği ve Türkiye’de Korunan Alanlara İlişkin Yaklaşım, Mevzuat ve Yönetim Kriterlerin Alanlara Yönelik Yerin, Yapının ve Gelişimin Değerlendirilmesine İlişkin Kriterlerin Karşılaştırılması

AB ve Türkiye’deki korunan alanların yeri, yapısı ve gelişimi ile ilgili kriterlerin karşılaştırılmasında hem benzerlikler hem de farklılıklar dikkate değer bulunmuştur. Bu karşılaştırma, Avrupa Birliği’nin doğrudan koruma statüleri tanımlayan bir yapı olmadığı; uluslararası sınıflandırmalar ve sözleşmelerle uyumlu politika ve mevzuat çerçevesi sunduğu kabulüyle gerçekleştirilmiştir. Çizelge 6, 7 ve 8’de sunulan bilgiler doğrultusunda yapılan değerlendirmeler aşağıda özetlenmiştir:

Benzerlikler

Her iki taraf da korunan alan statüsü bakımından ekosistem bütünlüğünü ve biyolojik çeşitliliği korumayı esas almakta; AB’de bu yaklaşım, IUCN sınıflandırmaları, Ramsar Sözleşmesi ve Natura 2000 gibi uluslararası ve bölgesel mekanizmalar aracılığıyla; Türkiye’de ise milli parklar, yaban hayatı geliştirme sahaları ve Ramsar alanları gibi ulusal ve uluslararası statüler üzerinden hayata geçirilmektedir (Çizelge 6). Ayrıca, koruma amaçları açısından, ekosistemlerin bütünlüğünü muhafaza etmek, tehlike altındaki türlerin yaşam alanlarını korumak ve sürdürülebilir turizmi desteklemek yönünde benzer hedefler benimsenmektedir. Yerel halkın ve toplulukların ihtiyaçları gözetilerek sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlanması hedeflenmektedir (Çizelge 6, 7). Doğallık ve biyolojik çeşitlilik kriterleri açısından, AB’nin politika belgeleri ve uluslararası koruma sistemleri ile Türkiye’nin ulusal mevzuatı, yüksek doğallık derecesine sahip alanların ve tür çeşitliliğinin korunmasını öncelikli görmektedir. Bu bağlamda, tehlike altındaki türlerin korunması ve ekosistem bütünlüğünün sürdürülmesine yönelik benzer değerlendirme kriterleri uygulanmaktadır (Çizelge 7). Yönetim planlarının hazırlanması, alanların sürdürülebilir kullanımının sağlanması ve ziyaretçi yönetimi gibi konularda da ortak yaklaşımlar benimsenmiştir. Ziyaretçilerin, alanın doğal ve kültürel özelliklerine zarar vermeden alanlardan faydalanabilmesi için koruma-kullanım dengesi gözetilerek düzenlemeler yapılmaktadır (Çizelge 8).

Farklılıklar

Büyüklik ve yer seçimi kriterleri bakımından AB ve Türkiye arasında farklılıklar mevcuttur. AB’de milli park ve diğer korunan alanların büyüklükleri ve konumlandırılması daha kapsamlı kriterlerle düzenlenirken, Türkiye’de milli parklar için asgari büyüklük 1000 hektar olarak belirlenmiş ve sınır belirlemesi çoğunlukla Orman Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır (Çizelge 6). Yönetim ve geliştirme uygulamalarında da farklılıklar görülmektedir. AB’de, IUCN Kategori I.b (Yabani Alanlar) gibi uluslararası sınıflandırmalar kapsamında değerlendirilen alanlarda, insan müdahalesi en aza indirgenirken; Türkiye’de yaban hayatı geliştirme sahalarında planlar dışında kalan her türlü yapılaşma ve faaliyetin kesin olarak yasaklandığı daha katı bir uygulama benimsenmektedir. Ramsar alanlarının belirlenmesi sürecinde de AB, belirli türlerin popülasyonuna dair daha spesifik kriterler benimserken, Türkiye’de sulak alanların korunması yönetmeliklerle ve tampon bölge uygulamalarıyla yürütülmektedir (Çizelge 6). Yasal çerçeve ve yönetmelikler bakımından, AB’nin Natura 2000 gibi Avrupa genelinde geçerli direktiflere dayalı sistemine karşın, Türkiye daha çok ulusal yasalar ve yönetmelikler çerçevesinde hareket etmektedir. Korunan alan kategorileri ve amaçları açısından da AB’de insan etkisinin minimum seviyede tutulduğu geniş “Wilderness Area” uygulamaları varken, Türkiye’de korunan alanlar genellikle spesifik türlerin veya habitatların

korunmasına yönelik tasarlanmıştır (Çizelge 7). Korunan alanların gelişimi bağlamında, zonlama ve tesis yapımı uygulamaları AB'de daha esnek ve ziyaretçilerin kontrollü erişimine uygun şekilde planlanırken, Türkiye'de daha katı kurallar uygulanmaktadır. Yaban hayatı geliştirme sahaları AB'de insan müdahalesi en az düzeyde tutularak araştırma ve ekoturizm faaliyetlerine izin verilebilirken, Türkiye'de bu tür alanlarda yapılaşma ve faaliyetler tamamen yasaktır (Çizelge 8). Ayrıca, kurumsal iş birliği yapıları da farklılık göstermektedir. Türkiye'de merkezi kamu kurumlarının iş birliği ön planda iken, AB'de yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde kurumların koordinasyon içinde çalıştığı daha yaygın bir sistem benimsenmiştir (Çizelge 8). Bu karşılaştırmalı değerlendirmeler, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin korunan alanlara ilişkin temel koruma hedefleri ve ilkeleri bakımından benzerlikler taşıdığını; ancak Avrupa Birliği'nin politika ve mevzuat uyumuna dayalı çerçevesi ile Türkiye'nin ulusal statülere dayalı koruma sistemi arasında yasal yapı, yönetim modeli ve uygulama esnekliği açısından önemli farklılıklar bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Korunan Alanların Yer Seçimine ilişkin çıkarım; AB'de büyüklük kriteri ekolojik süreç temelli ve esnek bir yapı oluştururken; Türkiye'de büyüklük kriteri idari eşik temellidir. Bu durum, AB'de ekosistem ölçeğinin; Türkiye'de ise mevzuat ölçeğinin belirleyici olduğunu göstermektedir. Konum (Yer Seçimi) AB yaklaşımında alan seçimi; türlerin göç yolları, ekosistem sürekliliği ve biyocoğrafik temsil temelinde yapılmaktadır. Ramsar kriterleri ise popülasyon eşikleri üzerinden konum belirlemektedir. Türkiye'de sınır belirleme süreci çoğunlukla doğal sınır hatları ve teknik idari kararlarla şekillendiği yani alan bazlı olduğu görülmektedir. Ulaşım kapsamında değerlendirildiğinde; AB'de ekolojik hassasiyet derecesine göre ölçeklenmiştir. Türkiye'de ise statüye göre sabitlenmiş olduğu görülmektedir. Korunan Alanların Ekolojik Kriterler Kapsamında değerlendirilmesine ilişkin çıkarım; doğallık çerçevesinde AB'de süreç temelli bir koruma hâkim iken Türkiye'de tür merkezli bir koruma yaklaşımından söz edilebilir. Tehlike altında olma aşamasında; aslında her iki sistemde tehlike altındaki türleri korumayı hedeflemekle birlikte; AB'de kriterler veriler çerçevesinde popülasyon yüzdesi ve biyocoğrafik eşiklere dayanırken; Türkiye'de koruma mevzuat çerçevesinde engelleme yoluyla uygulanmaktadır. Yenilenemezlik, Zenginlik, Azlık-Enderlik, Bütünlük ve Temsil Yeteneği çerçevesinde değerlendirildiğinde; AB'de biyocoğrafik planlama aracı olarak yani ekosistem temsiliyetini ağ mantığı içerisinde Türkiye'de ise mevzuatta tanımlanmış olmakla birlikte uygulamada statü temelli ilerlemektedir. Korunan Alanların Gelişim Kriterleri Kapsamında değerlendirilmesine ilişkin çıkarım; tesisler ve Zonlama çerçevesinde, AB'de zonlama esnek ve ekolojik taşıma kapasitesine dayalıdır. Türkiye'de ise önleyici katılık mevcuttur. Kurumsal çerçevede ise; AB'de çok düzeyli yönetim Türkiye'de ise merkezi kurumsal yapı mevcuttur.

Çizelge 6. Korunan alanların yer seçimine ilişkin kriterlerin, Avrupa Birliği'nin doğa koruma politikaları ve Türkiye'nin ulusal mevzuatı çerçevesinde karşılaştırılması

Kriter/Statü	Milli Park	İb-Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	Ramsar Alanları
Büyük	Uluslararası koruma yaklaşımları ve AB'nin koruma çerçevesi	"IUCN 1b kapsamında; bu tür alanlar, doğal kaynakların uzun vadeli ekolojik bütünlüğünün korunmasına yönelik olarak, insan etkisinin en aza indirildiği, modern altyapıdan bağımsız, doğal süreçlerin kendi seyrinde sürdüğü ve hem günümüz hem de gelecek nesillere özgün doğa koşullarını gözlemleyip deneyimleme olanağı sunan ekosistemleri kapsamaktadır" (IUCN, 2013a).	"Kriter 9: Bir sulak alan, düzenli olarak dünya nüfusunun %1'ini destekliyorsa uluslararası öneme sahip kabul edilmelidir" (Ramsar Convention on Wetlands, 1971).
	Türkiye ulusal mevzuatı	"Madde 6-A) Milli Park olarak ayrılacak yerlerde; 4-Saha büyüklüğü, kaynak değerleri kesafeti yönünden, özel haller ve adalar dışında, en az 1000 hektar olmalı ve bu alan bütünüyle koruma ağırlıklı zonlardan meydana gelmelidir. İdari ve turistik amaçlı geliştirme alanları bu asgari saha büyüklüğünün dışındadır" (Milli Parklar Yönetmeliği, 1986).	"Madde 6— Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları, yaban hayvanlarının barınma, beslenme ve üreme gibi yaşamsal ihtiyaçlarını temin edebileceği uygun yaşama şartlarına sahip, hedef tür ve/veya türlerin yıl içerisindeki mevsimsel olarak yaptıkları göç ve yayılma alanlarını, üreme alanlarını ve göç yollarını içeren, geliştiren ve artan popülasyonu barındırabilecek büyüklükte olmalıdır" (YHGS ile İlgili Yönetmelik, 2004).
Yer (Konum)	Uluslararası koruma yaklaşımları ve AB'nin koruma çerçevesi	"Bu alanlar, uzun vadede ekosistem bütünlüğü ve dirençliliğini sürdürebilecek düzeyde yerli türlerin yaşamsal açıdan sürdürülebilir ve ekolojik olarak işlevsel popülasyon ve topluluklarını barındırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, geniş yayılışlı türlerin korunmasına, bölgesel ölçekte işleyen ekolojik süreçlerin sürekliliğine ve türlerin göç rotalarının güvence altına alınmasına katkı sağlayan niteliktedir" (IUCN, 2013b).	"Kriter 5: Bir sulak alan düzenli olarak 20.000 veya daha fazla su kuşunu destekliyorsa uluslararası öneme sahip kabul edilmelidir". "Kriter 6: Bir sulak alan, bir tür veya su kuşu alt türünün popülasyonundaki bireylerin %1'ini düzenli olarak destekliyorsa, uluslararası öneme sahip kabul edilmelidir" (Ramsar Convention on Wetlands, 1971).
	Türkiye ulusal mevzuatı	"Madde 17- Bu Yönetmeliğin uygulandığı yerlerde; b) Koruma amacı ile yol, patika, haberleşme ağı; telsiz ve telefon gözetleme kule ve kulübeleri geliştirilir; deniz-hava ulaşım ve kontrol imkanları, ekipman ve araçlarıyla donatılır" (Milli Parklar Yönetmeliği, 1986).	"Madde 4 – Her Akit Taraf, Listeye dahil olsun veya olmasın, sulak alanlarında tabiatı koruma alanları ayırarak sulak alanlarının ve su kuşlarının korunmasını geliştirecek ve yeterli inzibati tedbirleri alacaktır" (Ramsar Sözleşmesi, 1994).

Ulaşım

Uluslararası koruma yaklaşımları ve AB'nin koruma çerçevesi

“Yönetim hedeflerinin gerçekleştirilmesini olumsuz yönde etkilemediği sürece, geçimlik kaynak kullanımı da dahil olmak üzere yerli halkın ve yerel toplulukların ihtiyaçlarının gözetilmesi esastır. Ayrıca, turizm faaliyetleri aracılığıyla yerel ekonomiye katkı sağlanması teşvik edilmektedir” (IUCN 2013b). Halkın erişim ve ulaşımının sağlanmasına izin verilmektedir (Mezquida vd., (2008)'den (Yıldız ve Aydın, 2023).

“Söz konusu alanlar, karayolları, boru hatları, elektrik iletim hatları, iletişim kuleleri, petrol ve doğalgaz platformları, açık deniz sınırlanmış doğal gaz terminalleri ve diğer kalıcı yapılar gibi modern altyapı unsurlarından; ayrıca madencilik, hidroelektrik projeleri, petrol ve doğalgaz çıkarımı gibi büyük ölçekli kalkınma ve endüstriyel faaliyetlerden arındırılmış olmalıdır. Tarım, ticari balıkçılık, yoğun hayvancılık faaliyetleri ve alçak irtifalı hava araçlarının kullanımı gibi insan etkisi yüksek uygulamalar ya hiç bulunmamalı ya da ciddi biçimde sınırlandırılmalıdır. Ayrıca, tercihen motorlu araçlarla erişimin kısıtlı ya da tamamen yasak olduğu alanlar olarak korunmaları öngörülmektedir” (IUCN, 2013a).

“Kriter 8: Bir sulak alan, balıklar için önemli bir besin kaynağı, yumurtlama alanı, üreme alanı ve/veya sulak alan içinde veya başka bir yerde balık stoklarının bağlı olduğu göç yolu ise uluslararası öneme sahip kabul edilmelidir. Kriter 9: (Tablonun Büyüklük kısmında verilmiştir)” (Ramsar Convention on Wetlands, 1971).

Türkiye ulusal mevzuatı

“Madde 17 – (Tablonun yer(konum) bölümünde verilmiştir” (Milli Parklar Yönetmeliği, 1986).

“Madde 13 — “(...) Bu alanların dışında da olsa bu sahalara olumsuz etki yapacak tesislere izin verilemez, varsa mevcut tesislerin atıkları arıtılmadan bırakılamaz. Bu sahalarda içerisinden çöp depolama ve imha alanları oluşturulamaz, onaylanmış plânlarda belirtilen yapı ve tesisler dışında hiçbir yapı ve tesis kurulamaz, irtifak hakkı tesis edilemez. Bu sahalarda Bakanlıkça gerektiğinde ilave yasaklamalar getirilir ve Bakanlığın uygun görüşü alınmadan diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca yasaklama getirilemez” (YHGS ile İlgili Yönetmelik, 2004).

“Tampon Bölge: Sulak alan havzasının coğrafi durumu, topografik özellikleri ve arazinin mevcut kullanım durumuna göre; sulak alan ekosistemini korumak maksadı ile ayrılan ve su toplama havza sınırını geçmemek ve sınırları varsa ekolojik etkilenme bölgesinden yoksul sulak alan bölgesinden itibaren 2500 metreden az olmamak üzere ayrılan bölgeyi kapsamaktadır” (Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, 2014).

Çizelge 7. Ekolojik kriterlerin, AB uluslararası koruma yaklaşımları ile Türkiye ulusal mevzuatı kapsamında karşılaştırılması

Kriter/Statü	Milli Park	Ib-Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	Ramsar Alanları	
Doğallık	Uluslararası koruma yaklaşımı ve AB'nin koruma çerçevesi	Sahip olduğu bitki ve yaban hayatı bakımından zengin biyoçeşitliliği taşımaktadır (Kılıç, 2018).	"Genellikle büyük ölçüde değişmeden kalan veya sadece az değişiklik geçiren, doğal özelliklerini ve etkilerini koruyan, kalıcı veya önemli insan yerleşimlerinden yoksun olan, doğal koşullarını korumak amacıyla korunan ve yönetilen alanlardır" (IUCN, 2013b).	"Ramsar Alanları, genellikle doğal durumlarını büyük ölçüde korumuş alanlar olarak seçilir" (Ramsar Convention on Wetlands, 1971).
	Türkiye ulusal mevzuatı	Doğallık bakımından biyoçeşitlilik zenginliği ve potansiyeli oldukça fazla coğrafik alana sahiptir (Bayar ve Göktaş, 2021).	"Madde 5 — Av ve yaban hayvanlarının veya biyolojik çeşitliliğin korunması gereken alanların muhafazası (...) içerisinde hedef tür veya türlerin doğal olarak bulunduğu veya yeniden yerleştirildiği, av ve yaban hayvanlarının barınma, beslenme ve uygun yaşama koşulları ile doğal peyzaja sahip alanlardan seçilir" (YHGS ile ilgili Yönetmelik, 2004)".	Kuş türleri ve diğer barındırdığı türler ile yaşam ortamları bakımından önemli alan olması (Yeniurt vd., 2011).
Tehlike Altında Olma	Uluslararası koruma yaklaşımları ve AB'nin koruma çerçevesi	Koruma amaçlarında, özellikle tehlike altındaki türlerin popülasyonlarının korunmasına öncelik verilmiştir (IUCN, 2013a).	Wilderness Areas (Ib), temel olarak doğal süreçlerin korunması ve antropojenik etkilerin en aza indirilmesi amacıyla belirlenir ve ilan edilir. Bu alanların ilan edilme kriterleri arasında, tehlike altındaki türlerin varlığı doğrudan yer almasa da, bu tür alanlar tehlike altındaki türlerin korunması açısından dolaylı faydalar sağlayabilir (IUCN, 2013b).	Nadir bitki veya hayvan türleri bakımından özel bir öneme sahip olması (WWF, 2008).
	Türkiye ulusal mevzuatı	Tehlike altındaki boyut ve önem düzeyi gibi kriterleri taşımaktadır (Kılıç, 2018).	Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında İzin Verilebilecek Faaliyetler "Madde 22-Yaban hayatı geliştirme sahalarında amenajman planlarında biyolojik çeşitliliğin korunması esas alınır. Bu sahalarda, onaylanmış plânlarda belirtilen yapı ve tesisler dışında hiçbir yapı ve tesis kurulamaz, irtifak hakkı tesis edilemez. 3213 sayılı Maden Kanunu ve 6326 sayılı Petrol Kanunu hükümleri saklıdır. Tabii çevre ve ekosistemlerin korunması ve iyileştirilmesi yönünden teknik ve bilimsel amaçlara göre, Bakanlıkça düzenlenecek rapora dayanılarak hazırlanacak özel amenajman planları uyarınca, belirli yerlerde ormancılık ve belirli sürelerde üretim, avlanma, saz kesme ve otlak faaliyetlerine izin verilebilir" (YHGS ile ilgili Yönetmelik, 2004)."	Ramsar Alanları, nadir ve endemik türlerin yanı sıra tehlike altında olan türlerin yaşama alanlarını içerebilmektedir. Bu alanlar, biyoçeşitliliğin korunması açısından kritik bir öneme sahiptir (WWF, 2008).

Yenilenemezlik	Uluslararası koruma yaklaşımları ve AB'nin koruma çerçevesi	-	--	--
	Türkiye ulusal mevzuatı	Kaynak değerlerinin korunmuş olması veya zararın telafisinin mümkün olması (Bayar ve Göktuğ, 2021).	--	--
Zenginlik	Uluslararası koruma yaklaşımları ve AB'nin koruma çerçevesi	Yaban hayatını ve onların yaşam alanlarını koruyan ayrıca doğal ve kültürel peyzaj değerlerini içermektedir (Yui, 2014).	"İb (Wilderness Area) kategorisi, doğrudan biyolojik çeşitlilik zenginliği kriterine dayanarak ilan edilmemektedir. Bu alanlar, temel olarak ekolojik bütünlüğün korunması ve insan etkilerinin minimum seviyede tutulması amacıyla belirlenir. Ancak, bu koruma yaklaşımı dolaylı olarak yüksek biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkı sağlayabilir" (IUCN, 2013b).	Bölgenin ekolojik ve genetik çeşitliliği korumak için flora ve faunasının özellikleri ile önemli bir değere sahip olması (WWF, 2008).
	Türkiye ulusal mevzuatı	Zengin biyoçeşitliliği, doğal ve kültürel kaynakları barındıran, koruma, dinlenme ve turizm imkânları sunan tabiat parçalarını içermektedir (Körbalta, 2022).	"Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının Seçim Kriterleri Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma plâni çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahaları" ifade eder (YHGS ile ilgili Yönetmelik, 2004).	Biyolojik çeşitlilik açısından önemli bir rol oynaması (Yeni yurt vd., 2011).
Azlık- Enderlik	Uluslararası koruma yaklaşımları ve AB'nin koruma çerçevesi	--	"Bu alanların nadirliği, doğal ekosistemlerin ve peyzajların korunması açısından önemli olup, bu bölgelerde insan müdahalelerinin en aza indirilmesi gerektiği vurgulanır" (IUCN, 2013b).	"Sulak alan, nadir, hassas, tehlike altındaki ya da tehdit altında bulunan flora ve fauna türlerini önemli ölçüde barındırıyor ya da bu türler için kritik habitat niteliği taşıyorsa, korunması bilimsel ve ekolojik açıdan öncelik arz etmektedir" (WWF, 2008).
	Türkiye ulusal mevzuatı	"Milli ve Milletlerarası ender bulunan türleri bünyesinde barındırmaktadır" (Milli Parklar Kanunu, 1983).	"Koruma Madde 12 — Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarının büyüklüğü ve niteliğine göre koruma çalışmaları, genel kolluk kuvvetlerinin yanı sıra yeterli sayıda saha bekçileri tarafından yapılır. Koruma faaliyetlerinde köy tüzel kişiliği ve belde belediyeleri ile iş birliği yapılabilir. Yapılacak bu iş birliği ile ilgili esas ve usuller Genel Müdürlük tarafından belirlenir." (YHGS ile ilgili Yönetmelik, 2004).	--

Bütünlük	Uluslararası koruma yaklaşımları ve AB'nin koruma çerçevesi	Doğal ve kültürel kaynaklarıyla rekreasyon imkanları bakımından özgün ve nadir nitelikte değerler sunarak bütünlük oluşturmaktadır (IUCN, 2013a).	"Vahşi Alanlar, doğal ekosistemlerin ve süreçlerin bozulmadan korunmasını sağlamak amacıyla ilan edilir. Bu, ekosistemlerin bütünlüğünün korunmasını ve doğal süreçlerin devamlılığını garanti eder" (IUCN, 2013b).	--
	Türkiye ulusal mevzuatı	"Tabii ve kültürel kaynaklarıyla birlikte koruma, dinlenme ve turizm olanakları sunan doğal alanlardan oluşan bütünlük oluşturmaktadır" (Milli Parklar Kanunu, 1983).	--	--
Temsil Yeteneği	Uluslararası koruma yaklaşımları ve AB'nin koruma çerçevesi	"Sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için korunması gerekmektedir" (Bayar ve Göktuğ, 2021).	Belirli ekosistem türlerinin ve doğal süreçlerin temsili için özel olarak koruma altına alınır. Bu strateji, korunan alanın ekosistem temsili açısından önemli rol oynamasını sağlar (IUCN, 2013b).	Ender görülen veya sıra dışı biyocoğrafik bölgelerdeki sulak alanlar için özgün bir örneği temsil etmesi (nadirlik, tipiklik) (WWF, 2008).
	Türkiye ulusal mevzuatı	Milli ve uluslararası düzeyde önemli olan doğal ve kültürel kaynak değerlerinin tespit edilmektedir (Bayar ve Göktuğ, 2021).	--	Genellikle belirli ekosistem türlerinin ve sulak alanların temsil edilmesi açısından önemli özellikler taşır (WWF, 2008).

Çizelge 8. Korunan alanların gelişim kriterlerinin uluslararası koruma yaklaşımları ve türkiye ulusal mevzuatı kapsamında karşılaştırılması

Kriter/Statü	Milli Park	İb-Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	Ramsar Alanları	
Korunan alana gelen ziyaretçilerin alanın özellik ve karakteristiğini bozmadan barındıracak tesislerin yapılması	Uluslararası koruma yaklaşımları ve AB'nin koruma çerçevesi	Genel yönetim hedefi; ziyaretçilerin alanı deneyimlemesi olduğu için; korunan alanda zonlama yapılarak tesislerin yapılmasına olanak verilmesi ve bireysel, araştırma amaçlı, ticari kullanım, turizm/rekreasyon, manevi/kültürel ve tarihi değerlere olanak sağlaması (WWF, 2021).	İnsan faaliyetlerinin ve müdahalelerinin en aza indirgenmesi esastır. Bu bağlamda, ziyaretçiler için tesislerin inşa edilmesi, alanın doğallığını ve özelliklerini bozabileceği için genellikle kabul edilemez (Berglund vd., 2021).	Sulak alanlar, hem ekolojik işlevleri hem de ekonomik değerleri dikkate alınarak koruma ve sürdürülebilir kullanım dengesinin sağlanması gereken önemli kaynaklardır (WWF, 2008).
	Türkiye ulusal mevzuatı	"a) Milli park; bilimsel ve estetik bakımdan, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını ifade eder" (Milli Parklar Kanunu, 1983).	"Madde 13 — Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarında, yönetim ve gelişme planlarında yer alan faaliyetler ve yapılaşmalar dışındaki faaliyetler ve yapılaşmalara izin verilemez, ekosistem bozulamaz. Bu alanların dışında da olsa bu sahalara olumsuz etki yapacak tesislere izin verilemez, varsa mevcut tesislerin atıkları aritılmadan bırakılmaz" (YHGS ile İlgili Yönetmelik, 2004).	Doğal olarak sular çekildiğinde bu alanlar tarım veya mera olarak kullanılarak ekonomik katkı sağlayan önemli kaynaklar halindedir (WWF, 2008).
Gerekli yerlerde koruma-kullanım dengesi gözetilerek yapılan planlama çalışmalarının değerlendirilmesi	Uluslararası koruma yaklaşımları ve AB'nin koruma çerçevesi	Öncelikli hedefi; doğal biyoçeşitliliği, temelindeki ekolojik yapı ve destekleyici çevresel süreçlerle birlikte korumak, eğitim ve rekreasyonu teşvik etmek (IUCN, 2013a).	Bu alanlar, insanların müdahalesi ve endüstriyel altyapılar tarafından geliştirilmemiş, tamamen doğal durumda kalan bölgelerdir. Doğanın kendi süreçleri ile yönetildiği ve insan kontrolünün minimum düzeyde olduğu habitatlardır. Ekolojik bütünlüklerini ve biyolojik çeşitliliklerini koruma açısından büyük öneme sahiptir (EC, 2013).	AB genelindeki ekosistemlerin durumu, koruma stratejileri ve sürdürülebilir kullanım ile ilgili raporlar yayınlamaktadır. Bu raporlar, Ramsar Alanlarının yönetimi ve koruma-kullanım dengesi ile ilgili bilgileri içerebilir.
	Türkiye ulusal mevzuatı	"Kamu kurum ve kuruluşlarına verilecek izinler: Madde 7 – Milli park veya tabiat parklarında, planlarına uygun olması şartıyla, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılacak her türlü plan, proje ve yatırımlara mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığınca izin verilebilir ve uygulamalar bu Kanun hükümlerine göre denetlenir" (Milli Parklar Kanunu, 1983).	"Madde 11- Köy ve beldelerin meskûn mahallerinde, özel mülkiyetteki tapulu yerleşim alanları ile alt yapı hizmetleri, konut, ahır, samanlık ve benzeri ek binaları, ibadethane, sağlık ocağı gibi ortak kullanım yerleri planlamalarda plan hükümleri dışında bırakılır" (YHGS ile İlgili Yönetmelik, 2004).	Tarım alanlarının sulanması ve taşkınlardan korunması için genellikle Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından projeler uygulanmaktadır, bu da sulak alanların etrafında gerçekleşmektedir (WWF, 2008).

Alanın Bakımı ve Temizliği ile İdari ve Teknik Personel Görevlendirme

Uluslararası koruma
yaklaşımları ve AB'nin
koruma çerçevesi

Alan, yerli türlerin ve toplulukların minimum yönetim müdahalesiyle uzun vadede varlığını sürdürmesine olanak sağlayacak ekolojik işlevleri ve süreçleri sürdürmek için yeterli büyüklükte ve ekolojik kalitede olmalıdır (IUCN, 2013a).

Bu alanlar, tamamen doğal süreçler tarafından yönetilen ekosistemlerdir. İçlerinde barındırdıkları doğal yaşam alanları ve türler, ekolojik işleyişin etkin bir şekilde sürdürülmesi için yeterli büyüklüktedir. Bu alanlar, insan müdahalesiyle değiştirilmemiş ya da yalnızca hafifçe değiştirilmiş olup, müdahaleci veya çıkarıcı insan faaliyetleri, yerleşim, altyapı veya görsel barındırmamaktadır (EC, 2013).

Ramsar Alanlarının bakım ve temizliği, yerel, bölgesel ve ulusal yönetim organları tarafından yürütülmektedir. İlgili alanların idari ve teknik yönetimi, çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen personel görevlendirmeleri ile desteklenmektedir.

Türkiye ulusal mevzuatı

Yapı ve tesisler: Madde 12 – (...) koruma, yönetim, işletme, tanıtım, sportif, eğlenme ve dinlenme hizmetleri için gerekli her türlü altyapı, üstyapı ve diğer tesisler mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nca yapılır veya yaptırılır, yönetilir veya işletilir. Koruma görevlileri ve alan kılavuzları: Madde 16 – Bu Kanun kapsamına giren alanlarda; koruma hizmetleri ve suçların takibi 6831 sayılı Orman Kanunu'nun beşinci fasıl dördüncü bölümünde yer alan suçların takibi ile ilgili hükümlere istinaden; orman muhafaza memurlarınca sağlanır. (Ek fıkra: 3/7/2005-5400/1 md.) Bu Kanun kapsamına giren alanların kaynak değerlerinin korunarak kullanılmasına imkân sağlamak amacıyla uzun devreli gelişim planlarına uygun olarak yapılan ziyaretçi yönetim plânlarının etkin bir şekilde uygulanması ve korunan alanlara gelen ziyaretçilerin doğru bilgilendirilmesi bakımından ve korunan alan yönetiminden olumsuz etkilenen yöre insanının kayıplarının en aza indirilmesine imkân sağlanmak üzere, korunan alan sınırları dâhilinde ve yakın çevresinde yaşayan yöre insanının alan kılavuzu olarak yetiştirilmeleri konusunda mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde gerekli çalışmaları yapar” (Milli Parklar Kanunu, 1983).

--

--

TARTIŞMA

Bu çalışmada elde edilen bulgular, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin korunan alanlara ilişkin yaklaşımlarının temel ilkeler bakımından benzerlikler taşıdığını, ancak uygulama ve yönetim düzeyinde önemli farklılıklar içerdiğini ortaya koymaktadır.

Her iki sistemde de ekosistem bütünlüğünün korunması, biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliği ve tehlike altındaki türlerin korunması ortak hedefler olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, AB'de Natura 2000 ve IUCN sınıflandırmaları aracılığıyla; Türkiye'de ise milli parklar, yaban hayatı geliştirme sahaları ve Ramsar alanları üzerinden somutlaşmaktadır.

Buna karşın, korunan alanların belirlenmesi ve yönetilmesi süreçlerinde farklı yönetim modelleri dikkat çekmektedir. AB'de doğa koruma politikaları, üye ülkeler arasında uyumlaştırılmış direktifler ve çok düzeyli yönetim mekanizmaları aracılığıyla yürütülürken; Türkiye'de koruma sistemi daha çok ulusal mevzuata ve merkezi kurumlara dayanmaktadır. Bu durum, yönetim esnekliği ve yerel katılım açısından farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bulgular, AB koruma sisteminin ekosistem süreçlerini merkeze alan adaptif yönetim paradigmasına yaklaştığını; Türkiye sisteminin ise normatif güvence ve statü temelli koruma yaklaşımına dayandığını göstermektedir. Bu iki yaklaşım arasındaki fark, koruma araçlarından ziyade koruma felsefesinde ortaya çıkmaktadır.

Alan büyüklüğü ve yer seçimi kriterleri bakımından da farklılıklar belirgindir. AB'de korunan alanlar, geniş ölçekli ekolojik süreçleri kapsayacak biçimde planlanırken; Türkiye'de milli parklar için asgari alan büyüklüğü belirlenmiş ve sınırlandırma süreci daha çok teknik ve idari kararlarla şekillenmiştir. Benzer biçimde, IUCN Kategori Ib kapsamındaki alanlarda AB'de sınırlı ve kontrollü insan kullanımına izin verilebilirken, Türkiye'de yaban hayatı geliştirme sahalarında daha katı yasaklar uygulanmaktadır.

Ramsar alanlarına ilişkin uygulamalar da iki sistem arasındaki yaklaşım farkını ortaya koymaktadır. AB'de tür popülasyonu temelli kriterler ön planda tutulurken, Türkiye'de sulak alanların korunması daha çok yönetmelikler ve tampon bölge uygulamaları üzerinden yürütülmektedir.

Bu farklılıklar, Türkiye'nin uluslararası sözleşmelerle büyük ölçüde uyumlu bir mevzuata sahip olmasına rağmen, uygulamada daha merkezîyetçi ve katı bir koruma yaklaşımı benimsediğini göstermektedir. Bulgular, korunan alanların etkin yönetimi açısından yönetim yapılarının, kurumsal koordinasyonun ve planlama esnekliğinin kritik önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Korunan alanlar, ekosistemlerin sürdürülebilirliği ve biyolojik çeşitliliğin korunması açısından temel araçlardan biridir. Bu çalışma kapsamında Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye arasında yapılan karşılaştırmalı değerlendirmeler, koruma hedefleri bakımından benzerlikler bulunmasına karşın, yasal çerçeve, yönetim modeli ve uygulama pratikleri açısından belirgin yapısal farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur.

Avrupa Birliği'nde korunan alanlar, ulusal mevzuat temelli tekil statülerden ziyade, uluslararası kriterler, IUCN sınıflandırmaları ve bağlayıcı AB direktifleri doğrultusunda belirlenmekte ve yönetilmektedir. Türkiye'de ise bu süreç daha geç başlamış; milli park ilanlarıyla şekillenen yasal düzenlemeler sonucunda korunan alanların sayısı artmış olmakla birlikte, bazı ekosistem türlerinin yeterince temsil edilemediği ve koruma ağının mekânsal olarak dengesiz geliştiği görülmüştür. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası koruma kriterleriyle uyumunu yalnızca mevzuat düzeyinde değil, uygulama ve planlama düzeyinde de güçlendirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın bulguları, Türkiye’de birden fazla koruma statüsünün aynı alan üzerinde çakışması ve sorumlu kurumlar arasındaki yetki karmaşasının, etkin koruma yönetimini zayıflatan temel yapısal sorunlardan biri olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda yasal düzeyde öneriler korunan alanlara ilişkin mevzuatın sadeleştirilmesi ve statü karmaşasının giderilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı’nda öngörülen “bir alanın tek bir koruma statüsü altında tanımlanması” ilkesi, mevcut çok statülü yapının yarattığı belirsizlikleri azaltabilecek önemli bir araçtır. Ancak bu ilkenin uygulanabilirliği, yetki paylaşımının açık biçimde tanımlanmasına ve ikincil mevzuatın bu doğrultuda yeniden düzenlenmesine bağlıdır.

Bu çalışma kapsamında geliştirilen üç eksenli karşılaştırma modeli, korunan alan sistemlerinin yalnızca mevzuat farklılıkları üzerinden değil; mekânsal, ekolojik yaklaşım ve yönetsel yapı boyutlarında bütüncül biçimde analiz edilebileceğini göstermiştir.

Ayrıca, korunan alan sınırlarının ekolojik bütünlük esas alınarak belirlenmesini zorunlu kılan yasal hükümlerin güçlendirilmesi, ekonomik ve sektörel baskılar karşısında statü değişikliklerinin önlenmesi açısından kritik önemdedir. Yönetsel ve kurumsal düzeyde öneriler Türkiye’de doğa koruma alanında görev yapan kurumlar arasındaki parçalı yapı, yönetim etkinliğini azaltmaktadır. Bu kapsamda, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün birleştirilmesine yönelik öneri, yalnızca idari bir düzenleme değil; kurumsal koordinasyonu artıracak, kaynak kullanımında verimliliği sağlayacak ve karar alma süreçlerini hızlandıracak yapısal bir reform olarak değerlendirilmelidir.

AB’de yaygın olan çok düzeyli yönetim modelinin aksine, Türkiye’de merkezîyetçi karar alma süreçleri hâkimdir. Bu nedenle, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve yerel paydaşların korunan alan yönetimine etkin katılımını sağlayacak resmî danışma ve ortak karar mekanizmalarının oluşturulması, yönetim kalitesini artıracaktır. Bu yaklaşım aynı zamanda kamu güvenini güçlendirecek ve koruma kararlarının toplumsal meşruiyetini artıracaktır. Uygulamaya yönelik önerilerde ise korunan alanların sürdürülebilirliği, yalnızca alan ilanı ile değil; etkin bir koruma–kullanım dengesi kurulmasıyla mümkündür. Bu bağlamda, AB’de uygulanan esnek zonlama ve kontrollü kullanım yaklaşımlarından yararlanılarak, Türkiye’de de alanın ekolojik taşıma kapasitesini esas alan ziyaretçi yönetim planlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca, madencilik, enerji ve altyapı projeleri için tanınan istisnaların sınırlandırılması, çevresel etki değerlendirme (ÇED) süreçlerinin bilimsel veri temelli ve şeffaf biçimde yürütülmesi, korunan alanların uzun vadeli bütünlüğü açısından zorunludur.

Korunan alan yönetiminde görev alacak doğa koruma bilincine sahip uzman personelin istihdamı, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi açısından öncelikli bir gerekliliktir. Bununla birlikte, yerel halkın ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini dikkate alan entegre koruma–kalkınma yaklaşımlarının benimsenmesi, koruma faaliyetlerinin toplumsallaşmasını ve sürdürülebilirliğini destekleyecektir.

Çalışmanın sınırlılıkları ise; mevzuat temelli analizlerden ziyade uygulama temelli analizlere de daha fazla yer verilmesi gerekliliğidir. Vaka çalışmalarını içermemesi ve alan bazlı değerlendirme yapılamamış olması da diğer kısıt olarak sayılabilir. Sonuç olarak, bu çalışma; Avrupa Birliği ve Türkiye’nin korunan alanlara ilişkin benzer koruma hedeflerine sahip olmasına rağmen, yasal yapı, yönetim modeli ve uygulama esnekliği açısından önemli farklılıklar taşıdığını ortaya koymaktadır. Türkiye’de doğa koruma politikalarının etkinliğinin artırılması, yalnızca mevzuat uyumuyla değil; kurumsal yeniden yapılanma, yönetim reformu ve uygulama araçlarının güçlendirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu çerçevede geliştirilen öneriler, korunan alan yönetiminin daha bütüncül, şeffaf ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, M. (2023). *Korunan alan yönetiminde katılımcılık: Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çankırı.
- Arat, G., & Türkeş, M. (2002). *Uluslararası sözleşmeler ön rapor*. Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli, Ankara.
- Aydın, A.H., & Çamur, Ö. (2017). Avrupa Birliği çevre politikaları ve çevre eylem programları üzerine bir inceleme. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (13), <https://doi.org/10.29029/busbed.310635>
- Bayar, A., & Göktaş, T.H. (2021). Actual situation and problems of national parks in Turkey. In A. Gül & M. Çakır (Eds.), *Architectural sciences and protection & conservation & preservation* (p.141-178). Iksad Publication.
- Berglund, H., Carré, A., Halada, L., Kanka, R., Kudrnovsky, H., Paternoster, D., & Roscher, S. (2021). *Forest & biodiversity in europe: an overview* (Technical Paper No. 4/2021). ETC/BD Report to the EEA. <https://www.eionet.europa.eu>
- Convention on Biological Diversity. (1993). *Article 2: use of terms – protected area*. EUR-Lex. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/TR/TXT/?uri=CELEX%3A21993A1213\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/TR/TXT/?uri=CELEX%3A21993A1213(01))
- Convention on Biological Diversity. (2011). *Text and annexes*. Secretariat of the Convention on Biological Diversity/UNEP. <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>
- Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği çevre politikası ve Türkiye. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 91-115. <https://izlik.org/JA82MC92DD>
- Coşkun, B., Ak, D., & Pank Yıldırım, Ç. (2018). Mevzuatta son dönemlerde meydana gelen gelişmeler bağlamında çevresel açıdan korunan alan yönetiminin değerlendirilmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 29–44.
- DKMPGM. (2024). *Korunan alan istatistikleri*. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/18/Korunan-Alan-Istatistikleri>
- Dudley, N., & Phillips, A. (2006). *Forests and protected areas: guidance on the use of the iucn protected area management categories (Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 12)*. World Commission on Protected Areas (WCPA), IUCN.
- Dudley, N., Parrish, J.D., Redford, K.H., & Stolton, S. (2010). The revised IUCN protected area management categories: The debate and ways forward. *Oryx*, 44(4), 485–490. <https://doi.org/10.1017/S0030605310000566>
- Duru, B. (2007). Avrupa Birliği çevre politikası. In D. Çağrı Esenemoğlu (Eds.), *Avrupa Birliği politikaları* (s.280), İmaj Yayınevi: Ankara.
- Eroğlu, S. (2014). Milli Parklar Kanunu'nda belirlenen korunan alan metodolojisi. *Denetim*, (13), 85–90.
- Gökcalp Alıca, S. (2012). Tabiatı ve biyolojik çeşitliliği koruma kanunu tasarısı'nın doğa koruma mevzuatı çerçevesinde değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 185–216.
- IUCN. (2008). *Effective protected areas*. <https://www.iucn.org/our-work/topic/effective-protected-areas>
- IUCN. (2013a). *Wilderness protected areas: management guidelines for IUCN category 1b protected areas*. https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PA_G-025.pdf
- IUCN. (2013b). *Guidelines for applying protected area management categories: category ii national park (Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 21)*. <https://www.iucn.org/resources/publication/guidelines-applying-protected-area-management-categories-category-ii-national-park>
- Karadaş, G., & Yalçınkaya, N.M. (2023). Türkiye'de tabiat parklarının ilan edilmesine yönelik karar verme süreçlerinde etkin bir analitik araç önerisi: WASPAS tekniği. *Kadirli Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 317–347. <https://kadirliubfd.com/index.php/kubfd/article/view/82>
- Kılıç, M. (2018). *Türkiye'de milli parkların gelişimi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Körbalta, H. (2022). Türkiye'de milli parklar ve uzun devreli gelişme planlarının arazi kullanımı ve yapılaşmaya yönelik mevzuat kapsamında incelemesi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(3), 703–715. <https://doi.org/10.33712/mana.1183743>
- Kurdoğlu, O. (2007). Dünya'da doğayı koruma hareketinin tarihsel gelişimi ve güncel boyutu. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8(1), 59–76.
- Mezquida, J.A.A., de la Guerra, M.M., Limón García, J.G., & de Lucio Fernández, J.V. (2008). *Procedure for assigning IUCN protected area management categories*. IUCN–International Union for Conservation of Nature; Europarc-Spain; Fundación Interuniversitaria Fernando González Bernáldez. <https://policycommons.net/artifacts/1375547/procedure-for-assigning-iucn-protected-area-management-categories/1989809/>
- Milli Parklar Yönetmeliği. (1986, 12 Aralık). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5413&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Natura 2000. (79/409/EEC Yabancı Kuşların Korunması Direktifi, 92/43/EEC Habitat Direktifi)
- Öztunç, Ö. (2006). *Uluslararası çevre politikalarında Birleşmiş Milletlerin rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ramsar Sözleşmesi. (1994, 4 Mart) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21937.pdf>
- Sarıkaya, H.Z. (2004). Avrupa Birliği uyum sürecinde çevre politikaları ve uygulamaları. *Su Kirlenmesi Kontrolü Dergisi*, 14 (1), 1-10.
- Seyhan, S., & Demirel, Ö. (2021). Almanya ve İngiltere örneklerinde korunan alan politikaları ve planlaması ile orman rekreasyon alanlarının yasal statüleri ve mevzuatları. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences (ATRSS)*, 4(1), 82–98. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4574594>
- Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği. (2014, 4 Nisan). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19546&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Surat, H., Surat, B.Z., & Özdemir, M. (2014). Korunan alanların rekreasyonel kullanımı ve yerel halkın farkındalığı: Borçka Karagöl Tabiat Parkı örneği. In *II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu: Akdeniz Ormanlarının Geleceği: Sürdürülebilir Toplum ve Çevre (Bildiri)*.
- WWF. (2008). *Living planet report*. https://wwfint.awsassets.panda.org/downloads/lpr_living_planet_report_2008.pdf
- WWF. (2021). *Korunmasız kaybederiz: sürdürülebilir bir türkiye için korunan alan hedefi: 2030'a kadar %30*.
- Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile İlgili Yönetmelik. (2004, 8 Kasım). [https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Belgeler/MEVZUAT/4915%20Kara%20Avc%4%B1%4%B1%4%9F%4%B1%20Kanunu/13\)Yaban%20Hayat%4%B1%20Koruma%20ve%20Yaban%20Haya%4%B1%20Geli%5%9Firme%20Sahalar%4%B1%2](https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Belgeler/MEVZUAT/4915%20Kara%20Avc%4%B1%4%B1%4%9F%4%B1%20Kanunu/13)Yaban%20Hayat%4%B1%20Koruma%20ve%20Yaban%20Haya%4%B1%20Geli%5%9Firme%20Sahalar%4%B1%2)

- Yeniyurt, C., Hemmami, M., Çağırnkaya, S., & Koopmanschap, E. (2011). *Türkiye'nin Ramsar alanlarında sulak alan yönetim planları değerlendirme raporu*. Doğa Derneği.
- Yeşil, M. (2016). Doğa koruma yaklaşımlarındaki değişimlerin dünyada ve Türkiye'deki tarihsel süreci. *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(10), 867–876. <https://doi.org/10.24925/turjaf.v4i10.867-876.658>
- Yıldırım, B. (2023). *Katılımcı yaklaşım ile korunan alanlarda ekoturizm faaliyetlerinin değerlendirilmesi: Yedigöller Milli Parkı örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Düzce.
- Yıldız, B., & Aydın, C. (2023). Türkiye'de korunan alanların IUCN politikaları kapsamında değerlendirilmesi. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*, 5(1), 20–30. <https://doi.org/10.51765/tayod.1233766>
- Yılmaz, H. (2023). Milli parkların planlanması: uzun devreli gelişme planlarının işlevi ve hukuki niteliği üzerine bir inceleme. *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2). <https://doi.org/10.58733/imhfd.1357942>
- Yinanç, A., & Sönmez, K. (2022). Türkiye'de korunan alanların tanımlanmasında ve sınıflandırılmasında yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerileri. *International Journal of Management and Administration*, 6(11), 53–60. <https://doi.org/10.29064/ijma.1035202>
- Yui, M. (2014). *The development of national parks and protected areas around THT world*. Natural Environment Coexistence Technology Association Japan. https://necta.jp/pdf/national_parks.pdf
- Yücel, M. (2010). Doğa koruma. *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 265, Ders Kitapları Yayın No: A-85* 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu. (1971, 4 Nisan). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1380&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. (1983, 23 Temmuz). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 2872 Sayılı Çevre Kanunu. (1983, 11 Ağustos). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2872&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu. (1983, 11 Ağustos). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2873&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu. (2003, 11 Temmuz). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4915&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 6831 Sayılı Orman Kanunu. (1956, 31 Ağustos) <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.6831.pdf>